

نقش سرمایه اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان: مطالعه موردی دانشجویان کشاورزی دانشگاه رازی

- نعمت‌اله شیری *
- مژگان خوش‌مرام **
- فرحناز رستمی ***
- علی‌اصغر میرک‌زاده ****

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، بررسی نقش سرمایه اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته‌های کشاورزی در دانشگاه رازی کرمانشاه بود. جامعه آماری تحقیق شامل همه دانشجویان سال چهارم کارشناسی رشته‌های کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه بودند ($N=275$)، که تعداد ۱۵۴ نفر از آنها به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی با انتساب متناسب برای مطالعه انتخاب شدند. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه‌ای بود که روایی آن توسط متخصصان و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ تأیید گردید ($\alpha > 0.70$). به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزارهای (SPSS Win21) و (LISREL 8.80) استفاده شد. نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح یک درصد بین سرمایه اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان وجود دارد. همچنین، نتایج تحلیل مسیر نشان داد که سرمایه اجتماعی با ضریب مسیر ($t=11/44, \gamma=0/83$) و ضریب تبیین ($R^2=0/69$)، تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارد. یافته‌های این مطالعه می‌تواند به مدیران، برنامه‌ریزان و آموزشگران نظام آموزش عالی کشاورزی در جهت بهبود پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته‌های کشاورزی کمک نماید.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، پیشرفت تحصیلی، آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی

* دانشجوی دکتری گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه (مسئول مکاتبات):
nshiri82@gmail.com

** دانشجوی دکتری گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه
*** استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه
**** استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه

مقدمه

با توجه با اینکه شیوه‌گزینش دانشجوی در نظام آموزش عالی ایران بدون حد نصاب نمره ورودی و بر اساس تکمیل ظرفیت رشته‌های موجود است، لذا سهمیه‌بندی، نحوه انتخاب رشته تحصیلی، نوع آزمون‌ها و نحوه ارزیابی و عوامل دیگر دست به دست هم داده تا ظرفیت‌های موجود از افرادی پر شود که از نظر سطح دانش، توانایی، سوابق تحصیلی و ظرفیت پیشرفت متناسب و همگن نباشند. به همین دلیل برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌های ایران برای برخی از دانشجویان، کم محتوا و برای برخی دیگر سنگین و غیرقابل درک است. در سال‌های اخیر از رهگذر ورود این قبیل افراد به دانشگاه‌ها، شاهد افت ناشی از کسر واحد، مشروط شدن‌های مکرر و بعضاً طولانی‌تر شدن مدت تحصیل دانشجویان نظام آموزش عالی بخصوص در رشته‌های کشاورزی بوده‌ایم که این خود منجر به کاهش کیفیت آموزش شده است (حجازی و همکاران، ۲۰۰۳). این در حالی است که در دنیای رقابتی امروز، از یک طرف کسب موفقیت‌های اجتماعی و اقتصادی در گرو تحصیل و آموزش است (هاومن و همکاران، ۱۹۹۱)؛ و از طرف دیگر، تربیت نیروی انسانی در سطوح عالی که بتواند پاسخگوی نیازمندی‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جامعه باشد یکی از وظایف دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی به‌شمار می‌رود (حجازی، ۱۳۸۵). بنابر این، برای بهبود این نوع آموزش‌ها، ارزیابی پیشرفت تحصیلی دانشجویان به عنوان یکی از عناصر مهم نظام آموزشی ضرورت می‌یابد تا از این راه بتوان بر عوامل اساسی تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان نظام آموزش عالی تمرکز و راهکارهای لازم برای ارتقا و بهبود آن را پیشنهاد نمود (ابدی و زمانی، ۱۳۸۸).

دانشجویان، ویژگی‌های متفاوتی دارند (فلدر و برنت^۱، ۲۰۰۰)، که این ویژگی‌ها بر پیشرفت تحصیلی آنها تأثیرگذار است. نظر به اینکه پیشرفت تحصیلی به عنوان میزان دستیابی دانشجویان به اهداف آموزشی تعریف شده است (هادزیم^۲، ۲۰۰۵)؛ بر این اساس، گارتون و دایر^۳ (۲۰۰۲) بر این باورند که در نظر گرفتن معدل سنوات

-
1. Haveman et al
 2. Felder & Brent
 3. Hadzima
 4. Garton & Dyer

تحصیلی دانشجویان برای اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی آنها کفایت می‌کند. بنابر این، در تحقیق حاضر برای بررسی پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه از میانگین معدل سنوات تحصیلی آنها استفاده شد که با تحقیقات مختلفی که به منظور تعیین پیشرفت تحصیلی انجام شده است، مطابقت دارد (گارتون و دایر، ۲۰۰۲؛ حجازی و امیدی نجف آبادی، ۱۳۸۵؛ حقیقتیان، ۲۰۱۰؛ پیشقدم و ذبیحی، ۲۰۱۱).

نگاهی به ادبیات مرتبط با پیشرفت تحصیلی دانشجویان نشان می‌دهد که برخی مطالعات، عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان را عوامل فردی، خانوادگی، آموزشی و اقتصادی می‌دانند (حجازی و نقوی، ۲۰۰۶). حال آن‌که پژوهش‌های دیگری این عوامل را در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دسته‌بندی نموده‌اند (سمیعی، ۲۰۰۰). در این باره، اچه‌وری^۱ (۲۰۰۱) معتقد است که دانشجویان نظام آموزش عالی از سه نوع سرمایه که می‌توان از آنها برای نیل به اهداف آموزشی و موفقیت تحصیلی بهره برد برخوردارند که عبارتند از: ۱) سرمایه مالی، که شامل پولی است که از سوی خانواده دانشجویان برای پرداخت هزینه‌های تحصیلی نظیر خرید کتاب و غیره سرمایه‌گذاری می‌شود، ۲) سرمایه انسانی، که شامل توانایی و انگیزش دانشجویان و استادان می‌باشد و ۳) سرمایه اجتماعی، که از راه تعامل بین دانشجویان و استادان در فرآیند یادگیری - یاددهی حاصل می‌شود. در این بین، بیشتر محققان حوزه آموزش بر ضرورت به رسمیت شناختن سرمایه اجتماعی فراگیران در جهت بهبود پیشرفت تحصیلی آنان تأکید کرده‌اند (انگ^۲، ۲۰۰۹؛ کیم و اسپنیدر^۳، ۲۰۰۵؛ پرادو^۴، ۲۰۰۹؛ اسپچلی و همکاران^۵، ۲۰۰۹؛ ترامونت و ویلمز^۶، ۲۰۱۰).

سرمایه اجتماعی^۷ که وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارهای جمعی و شبکه‌های انسانی را در بر می‌گیرد (پاتنام^۸، ۱۹۹۵)، از مفاهیم نوینی است که نسبت به سرمایه فیزیکی و انسانی نقش بسیار مهم‌تری در سازمان‌ها و جوامع ایفا می‌کند. لذا امروزه، بحث سرمایه اجتماعی در جامعه‌شناسی، اقتصاد و به‌تازگی در

1. Etchevery

2. Eng

3. Kim & Schneider

4. Prado

5. Schlee et al

6. Tramonte & Willms

7. Social capital

8. Putnam

مدیریت سازمان‌ها به صورت گسترده‌ای مورد استفاده قرار گرفته است. سرمایه اجتماعی با اشاره به پیوندها و ارتباطات میان اعضای یک شبکه به عنوان منابع با ارزش و همچنین با خلق هنجارها و اعتماد متقابل، موجب تحقق اهداف اعضا می‌شود. از آنجایی که در غیاب سرمایه اجتماعی، سایر سرمایه‌ها اثربخشی خود را از دست می‌دهند، لذا پیمودن راه‌های توسعه و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار می‌گردد (بیکر^۱، ۲۰۰۳). سرمایه اجتماعی مجموعه منافع بالفعل و بالقوه‌ای است که با عضویت در شبکه‌های اجتماعی به وجود می‌آید. به عبارت دیگر، سرمایه اجتماعی به منابع قابل دسترس در درون ساختارهای اجتماعی نظیر، اعتماد، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی، ارتباطات اجتماعی و اهداف مشترک که افراد را برای انجام اقدامی جمعی آماده می‌کند، اشاره دارد. در واقع این نوع سرمایه، محصول فرعی روابط اجتماعی و درگیری مدنی در سازمان‌های رسمی و غیر رسمی است (کاوچی^۲، ۲۰۰۱). از دیدگاهی دیگر، سرمایه اجتماعی پدیده‌ای مدیریتی است که شامل ویژگی‌های گوناگونی مانند اعتماد، ارزش‌ها و رفتارهای مشترک، ارتباطات، همکاری، تعهد متقابل، شناخت متقابل و شبکه‌ها است (ویلانوا و جوسا^۳، ۲۰۰۳). اگرچه مفهوم سرمایه اجتماعی در ابتدا توسط جامعه‌شناسان معرفی گردید و در تحقیقات آنها مورد استفاده قرار گرفت، اما این مفهوم به تدریج توجه محققان رشته‌های علوم سیاسی، مدیریت و آموزش و پرورش را نیز به خود جلب نمود (الوانی و نقوی، ۱۳۸۱). در نتیجه این امر، جوامع علمی به نحو روزافزونی از نقش و تأثیر سرمایه اجتماعی در فرآیند توسعه، آگاه‌تر شده و نسبت به آن ابراز علاقه نموده‌اند. این امر در سطوح متفاوت، خرد، میانی و کلان نظام‌های آموزش عالی و در مدارس بیشتر مورد توجه قرار گرفته است (عبدالمالکی، ۱۳۸۸). توسعه سرمایه اجتماعی فراگیران که در نظام‌های آموزشی شکل می‌گیرد، موفقیت آموزشی آنها را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد و در نتیجه رفتار فراگیران را توسعه می‌دهد (پاتنام، ۲۰۰۰). تحقیقات اخیر سازمانی نشان داده‌اند که حدود هفتاد درصد یادگیری در

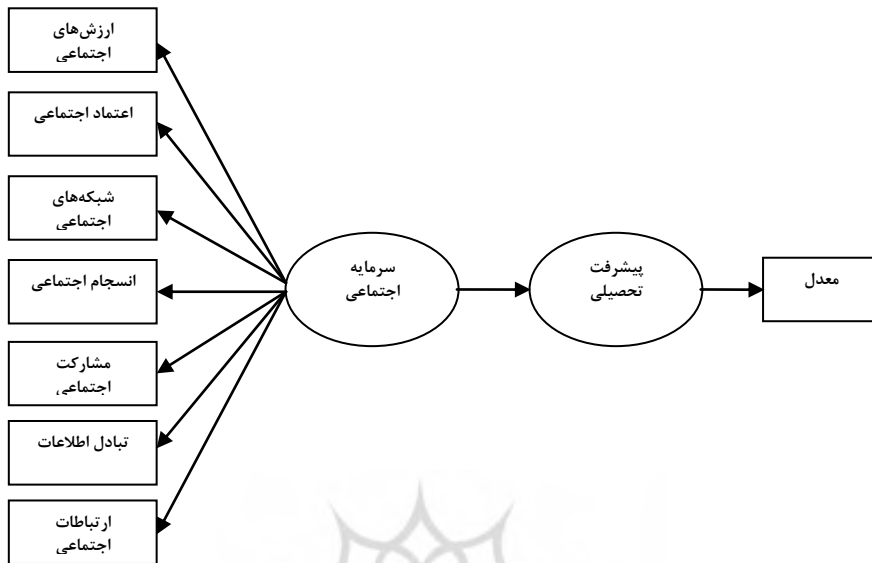
1. Baker
2. Kavachi
3. Vilanova and Josa

نظام‌های آموزشی از راه ارتباطات و تعامل‌های غیررسمی روی می‌دهد (شارع‌پور^۱، ۲۰۰۵). به همین جهت زمانی نظام‌های آموزشی می‌توانند غنی باشند که روابط اجتماعی موجود در آنها از یک سو دانشجو را به چالش فکری و علمی بکشاند و از سوی دیگر حمایت اجتماعی فراوانی را برای دانشجو فراهم کند (اچه‌وری، ۲۰۰۱). از این‌رو، می‌توان گفت دانشجویانی که دارای سرمایه اجتماعی بیشتری هستند و دسترسی بیشتری به سرمایه‌های اجتماعی دارند در دستیابی به اهداف آموزشی موفقیت بیشتری کسب می‌کنند (پیشقدم و ذبیحی^۲، ۲۰۱۱). در این باره، بسیاری از پژوهشگران از جمله (بانکستون^۳، ۲۰۰۴؛ فیلد^۴، ۲۰۰۳؛ هروات و همکاران^۵، ۲۰۰۳) به مطالعه سرمایه اجتماعی در نظام‌های آموزشی و ارتباط آن با پیشرفت و موفقیت تحصیلی فراگیران پرداخته‌اند. نتایج مطالعات آنان نشان داد از آنجا که سرمایه اجتماعی نقش حیاتی در بهبود و ارتقای موفقیت و پیشرفت تحصیلی فراگیران نظام‌های آموزشی ایفا می‌کند، توجه به سرمایه اجتماعی و تلاش در جهت ارتقای آن در نظام‌های آموزشی ضروری به نظر می‌رسد. در حوزه آموزش‌های عمومی نیز نتایج مطالعات پژوهشگران مختلفی (پرادو، ۲۰۰۹؛ کیم و اسچیندر، ۲۰۰۵؛ دی گراف و همکاران^۶، ۲۰۰۰) از همبستگی بالای بین سرمایه اجتماعی و پیشرفت تحصیلی فراگیران در نظام‌های مذکور حکایت دارد. هانگ^۷ (۲۰۰۹) و کاربونارو^۸ (۱۹۹۸) در مطالعه‌ای رابطه مثبت و معنادار سرمایه اجتماعی را با موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان تأیید نمودند. نتایج مطالعه کاربونارو در پژوهش فوق نشان داد که مؤلفه ارتباطات اجتماعی بیشترین رابطه و مؤلفه مشارکت اجتماعی کمترین رابطه معنادار را با موفقیت تحصیلی دارد. راجرز^۹ (۲۰۰۳) نیز در مطالعه‌ای مشابه، سرمایه اجتماعی را در بردارنده سه مؤلفه شبکه‌های ارتباطی، اعتماد اجتماعی و هنجارها و ارزش‌های اجتماعی دانست. همچنین نتایج مطالعه وی نشان داد که سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های

1. Sharepour
2. Pishghadam&Zabihi
3. Bankston
4. Field
5. Hervat et al
6. De graaf et al
7. Hang
8. Carbonaro
9. Roger

آن، رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح پنج درصد با پیشرفت تحصیلی دارند که در این میان مؤلفه شبکه‌های ارتباطی بیشترین رابطه مثبت و معنادار را با پیشرفت تحصیلی داشت. آنه ماری^۱ (۲۰۰۹) نیز که در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی بر پیشرفت تحصیلی پرداخته بود، سرمایه اجتماعی را در بردارنده مؤلفه‌های: اعتماد اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، حمایت اجتماعی، تبادل دانش و اطلاعات دانست. نتایج پژوهش فوق نشان داد که سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر پیشرفت تحصیلی، تأثیر مثبت و معناداری دارند. عبدالمالکی (۱۳۸۸) نیز که نقش سرمایه اجتماعی را در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال اول متوسطه مورد مطالعه قرار داده بود، مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی را شامل و کیفیت شبکه، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی، اندازه شبکه، تحرک شبکه و انسجام ارتباطات دانست. در این مطالعه سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن رابطه مستقیم و معناداری در سطح یک درصد با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد مطالعه داشت و تمامی متغیرهای پیش‌بین براساس مدل‌سازی معادلات ساختاری تأثیر مثبت و معناداری در سطح یک درصد بر پیشرفت تحصیلی داشتند. افزون بر این، محققانی چون باسانی^۲ (۲۰۰۶)، نری و ویلی^۳ (۲۰۰۸)، انگ (۲۰۰۹) و پیشقدم و ذبیحی (۲۰۱۱) در مطالعات خود رابطه مثبت و معناداری را میان سرمایه اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان نظام آموزش عالی تأیید نمودند. محققانی مانند اسرائیل و همکاران^۴ (۲۰۰۱)، رابرت^۵ (۲۰۰۳)، پونگ و همکاران^۶ (۲۰۰۵)، حقیقتیان (۲۰۱۰) و پیشقدم و ذبیحی (۲۰۱۱) نیز نشان دادند که سرمایه اجتماعی و ابعاد آن تأثیر مستقیم و معناداری بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارند. لذا بر اساس نتایج مطالعاتی که در این زمینه انجام شده است، چارچوب مفهومی تحقیق به صورت نمودار (۱) تنظیم شد.

-
1. Anne-Marie
 2. Bassani
 3. Neri&Ville
 4. Israel et al
 5. Rabert
 6. Pong et al

نمودار (۱) چارچوب مفهومی تحقیق

با وجود اینکه فراگیران امروز به عنوان تحصیل‌کردگان نظام آموزشی، در آینده نقش اساسی و تأثیرگذاری در توسعه دانایی محور که از اهداف برنامه پنجم (۹۴-۱۳۹۰) توسعه کشور است، ایفا می‌کنند اما تا به حال تحقیقی با این موضوع در بین دانشجویان نظام آموزش عالی کشاورزی در کشور انجام نشده است. لذا با توجه به این مسئله، مطالعه حاضر به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته‌های کشاورزی می‌پردازد. درک چگونگی نقش سرمایه اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان نظام آموزش عالی کشاورزی برای مدیران، برنامه‌ریزان و آموزشگران نظام آموزش عالی کشاورزی اهمیت زیادی دارد. دلیل این امر، آن است که می‌توانند از آن در جهت توسعه راهبردها و روش‌های جدیدی برای دسترسی به موفقیت‌های بهتر آموزشی در نظام آموزش عالی کشاورزی استفاده نمایند. بنابر این، هدف کلی تحقیق حاضر، بررسی نقش سرمایه اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته‌های کشاورزی می‌باشد که برای دستیابی به آن، اهداف اختصاصی زیر دنبال می‌شود:

۱- شناسایی ویژگی‌های فردی دانشجویان مورد مطالعه؛

۲- بررسی سطح سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان مورد مطالعه؛

- ۳- بررسی وضعیت پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه؛
 ۴- مقایسه سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه براساس ویژگی‌های فردی آنان؛
 ۵- بررسی رابطه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه؛
 ۶- بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه.

فرضیه‌های تحقیق

- ۱- بین سرمایه اجتماعی پاسخگویان بر اساس جنسیت آنان تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 ۲- بین سرمایه اجتماعی پاسخگویان بر اساس متغیر عضویت در انجمن‌های علمی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 ۳- بین سرمایه اجتماعی پاسخگویان بر اساس رشته تحصیلی آنان تفاوت معنی‌داری وجود دارد.
 ۴- سرمایه اجتماعی پاسخگویان رابطه مثبت و معنی‌داری با پیشرفت تحصیلی آنان دارد.
 ۵- سرمایه اجتماعی پاسخگویان تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی آنان دارد.

مواد و روش‌ها

این پژوهش از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی و از لحاظ هدف کاربردی است. همچنین، مطالعه حاضر از لحاظ میزان و درجه کنترل متغیرها، جزو مطالعات میدانی به شمار می‌رود، چرا که همه متغیرهای مورد نظر در وضعیت موجود (طبیعی) مورد بررسی قرار گرفتند و به لحاظ گردآوری و تحلیل داده‌ها نیز، جزو پژوهش‌های توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل همه دانشجویان سال چهارم کارشناسی رشته‌های کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه بود ($N=275$) که با استفاده از جدول نمونه‌گیری کرجسی و مورگان^۱ (۱۹۷۰)، ۱۵۴ نفر از آنها به روش نمونه‌گیری

طبقه‌ای تصادفی با انتساب متناسب (متناسب با رشته تحصیلی) برای مطالعه انتخاب شدند. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه‌ای متشکل از سه بخش ویژگی‌های فردی، پیشرفت تحصیلی و سرمایه اجتماعی بود. متغیر مستقل تحقیق سرمایه اجتماعی با هفت مؤلفه و ۳۱ گویه در قالب طیف لیکرت بود که بر اساس دیدگاه‌های ویلانوا و جوسا^۱، بیکر^۲، کاواچی^۳، ۲۰۰۳؛ کاواچی^۳، ۲۰۰۱ و پاتنام، ۱۹۹۵ در باب سرمایه اجتماعی طراحی و تدوین گردیده است. متغیر وابسته پژوهش، پیشرفت تحصیلی دانشجویان بود که برای سنجش آن از میانگین نمره‌های دانشجویان در سال اول، دوم و سوم تحصیلی استفاده شد و با جمع جبری میانگین نمرات آنان در سال اول، دوم و سوم تحصیلی، معدل کل آنها محاسبه و به عنوان پیشرفت تحصیلی آنان در نظر گرفته شد. روایی مقیاس تحقیق (سرمایه اجتماعی) توسط پانل متخصصان (شامل استادان گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تهران و دانشگاه رازی کرمانشاه)، تأیید و برای تعیین پایایی آن نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در جدول شماره (۲) آمده است. با توجه به اینکه ضرایب آلفای کرونباخ برای سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن بزرگ‌تر از ۰/۷۰ است، بنابر این، مقیاس سرمایه اجتماعی پایایی مناسبی برای انجام تحقیق دارد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی از نرم‌افزارهای (SPSS) نسخه ۲۱ و (LISREL) نسخه ۸/۸۰ استفاده شد. بدین منظور در بخش آمار توصیفی از فراوانی، درصد، درصد معتبر، میانگین و انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از آزمون مقایسه میانگین‌ها، تحلیل همبستگی و تحلیل مسیر استفاده شد.

یافته‌های تحقیق

ویژگی‌های فردی دانشجویان

براساس یافته‌ها، میانگین سن دانشجویان مورد مطالعه، ۲۲/۳۰ سال با انحراف معیار ۱/۳۷ بود و آنها در دامنه سنی ۱۹ تا ۳۰ سال قرار داشتند. از بین پاسخگویان ۴۷ نفر (۳۰/۵ درصد) پسر و ۱۰۵ نفر (۶۸/۲ درصد) دختر بودند که ۲۸ نفر در رشته ترویج و

1. Vilanova&Josa
2. Baker
3. Kavachi

آموزش کشاورزی، ۲۴ نفر در رشته زراعت و اصلاح نباتات، ۲۱ نفر در رشته خاک‌شناسی، ۱۹ نفر در رشته مکانیک ماشین‌های کشاورزی، ۲۱ نفر در رشته گیاهپزشکی، ۲۱ نفر در رشته علوم دامی و ۲۰ نفر در رشته آب مشغول به تحصیل بودند. علاوه بر این، یافته‌ها نشان داد که از بین پاسخگویان ۴۰ نفر (۲۶ درصد) در انجمن‌های علمی دانشگاه عضویت داشتند و ۹۵ نفر (۸۷/۷ درصد) از آنها در این‌گونه انجمن‌ها عضویت نداشتند (جدول ۱).

جدول (۱) توزیع فراوانی پاسخگویان براساس ویژگی‌های فردی آنان

متغیر	مقولات	فراوانی	درصد	درصد معتبر
جنسیت	پسر	۴۷	۳۰/۵	۳۰/۹
	دختر	۱۰۵	۶۸/۲	۶۹/۱
	بدون پاسخ	۲	۱/۳	-
عضو انجمن	بله	۴۰	۲۶/۰	۲۹/۶
	خیر	۹۵	۶۱/۷	۷۰/۴
	بدون پاسخ	۱۹	۱۲/۳	-
رشته تحصیلی	ترویج و آموزش کشاورزی	۲۸	۱۸/۲	۱۸/۲
	زراعت و اصلاح نباتات	۲۴	۱۵/۶	۱۵/۶
	خاک‌شناسی	۲۱	۱۳/۶	۱۳/۶
	مکانیک ماشین‌آلات کشاورزی	۱۹	۱۲/۳	۱۲/۳
	گیاه‌پزشکی	۲۱	۱۳/۶	۱۳/۶
	علوم دامی	۲۱	۱۳/۶	۱۳/۶
	آب	۲۰	۱۳	۱۳/۰

وضعیت سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان

به منظور بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان مورد مطالعه، از میانگین امتیازات سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن استفاده شد. با توجه به اینکه مقیاس پرسشنامه طیف لیکرت (از ۰ = هیچ تا ۵ = خیلی زیاد) بود، بنابر این، سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن می‌توانستند نمره‌ای بین صفر تا پنج کسب کنند. بر این اساس نمره ۲/۵ به عنوان وضعیت متوسط، نمره بالاتر از ۲/۵ به عنوان وضعیت مطلوب و نمره پایین‌تر از ۲/۵ به عنوان وضعیت نامطلوب برای سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در بین پاسخگویان در نظر گرفته شد (جدول ۲).

جدول (۲) میانگین، انحراف معیار و ضریب آلفای کرونباخ سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان

ردیف	مؤلفه‌ها و گویه‌های سرمایه اجتماعی*	میانگین	انحراف معیار	رتبه	آلفای کرونباخ
-	ارزش‌های اجتماعی	۲/۹۲	۰/۸۹	۲	۰/۷۷
۱	دانشگاه برای شما ارزش و احترام خاصی قائل است.	۲/۴۹	۱/۴۳		
۲	جامعه برای شما ارزش و احترام خاصی قائل است.	۲/۸۹	۱/۲۰		
۳	شما در بین دوستان و یا همکلاسی‌هایتان جایگاه خاصی دارید.	۳/۵۲	۱/۰۲		
۴	اساتید و کارکنان دانشگاه توجه خاصی به شما دارند.	۲/۸۲	۱/۲۷		
-	اعتماد اجتماعی	۲/۶۲	۰/۹۵	۴	۰/۷۲
۱	اعتماد شما به اعضای خانواده‌تان	۲/۹۹	۱/۳۵		
۲	اعتماد شما به فامیل و خویشاوندانتان	۲/۷۳	۱/۳۴		
۳	اعتماد شما به دوستان و یا همکلاسی‌هایتان	۲/۷۹	۱/۲۵		
۴	اعتماد شما به اساتید و کارکنان دانشگاه	۲/۰۰	۱/۴۸		
-	شبکه‌های اجتماعی	۱/۴۶	۱/۱۶	۷	۰/۷۵
۱	فعالیت در انجمن‌های علمی دانشگاه	۱/۶۸	۱/۵۹		
۲	فعالیت در انجمن اسلامی دانشگاه	۱/۱۴	۱/۵۹		
۳	فعالیت در انجمن ورزشی دانشگاه	۱/۱۸	۱/۴۷		
۴	فعالیت در برگزاری سمینارها و مراسم‌های مختلف در دانشگاه	۱/۸۵	۱/۵۷		
-	انسجام اجتماعی	۳/۱۳	۰/۹۷	۱	۰/۷۶
۱	با دوستان و همکلاسی‌هایم به راحتی کنار می‌آیم	۲/۵۳	۱/۴۱		
۲	با دوستان و همکلاسی‌هایم بسیار صمیمی هستم	۳/۳۴	۱/۱۷		
۳	دوستان و همکلاسی‌هایم را به خوبی درک می‌کنم	۳/۲۳	۱/۱۷		
۴	با دوستان و همکلاسی‌هایم توافق جمعی روی امور داریم	۳/۴۴	۱/۲۷		
-	مشارکت اجتماعی	۲/۰۱	۱/۲۲	۵	۰/۸۶
۱	کمک داوطلبانه فکری و علمی به انجمن‌های علمی دانشجویی	۲/۰۱	۱/۵۶		
۲	قبول مسئولیت و همکاری در اجرای برنامه‌های مختلف در دانشگاه	۲/۱۵	۱/۵۱		
۳	قبول مسئولیت و همکاری در برگزاری مسابقات در دانشگاه	۱/۷۹	۱/۴۵		
۴	قبول مسئولیت و همکاری در تشکل‌ها و انجمن‌های علمی در دانشگاه	۱/۹۲	۱/۵۵		
۵	قبول مسئولیت و همکاری در بازدیدها و اردوهای علمی	۲/۲۰	۱/۵۱		
-	تبادل دانش و اطلاعات	۲/۹۱	۱/۰۰	۳	۰/۸۳
۱	گرفتن اطلاعات و دانش در زمینه‌های مختلف از دوستان و همکلاسی‌هایتان	۲/۸۱	۱/۳۱		
۲	دادن اطلاعات و دانش در زمینه‌های مختلف به دوستان و همکلاسی‌هایتان	۳/۱۱	۱/۲۷		

ردیف	مولفه‌ها و گویه‌های سرمایه اجتماعی*	میانگین	انحراف معیار	رتبه	آلفای کرونباخ
۳	در میان گذاشتن موضوعات درسی با دوستان و همکلاسی‌هایتان	۳/۱۰	۱/۳۲		
۴	تبادل دانش و اطلاعات با دوستان و همکلاسی‌هایتان	۲/۹۹	۱/۲۹		
۵	رد و بدل کردن اطلاعات علمی با دوستان و همکلاسی‌هایتان	۲/۵۷	۱/۲۵		
-	ارتباطات اجتماعی	۲/۰۱	۱/۲۴	۶	۰/۸۵
۱	تلفنی صحبت کردن با دوستان و همکلاسی‌هایتان در طول هفته گذشته	۲/۴۷	۱/۵۳		
۲	رفتن به بیرون و گردش با دوستان و همکلاسی‌هایتان در تعطیلات آخر هفته	۱/۹۵	۱/۶۴		
۳	مسافرت کردن به شهرهای دیگر برای ملاقات کردن دوستان و همکلاسی‌هایتان	۱/۶۲	۱/۵۸		
۴	رفتن به بیرون برای صرف نهار و یا شام با دوستان و همکلاسی‌هایتان	۱/۶۶	۱/۵۶		
۵	ارتباط داشتن با دوستان و همکلاسی‌هایتان در ایام تعطیلی (مثل تابستان و...)	۲/۳۸	۱/۵۷		
-	سرمایه اجتماعی (کلی)	۲/۴۴	۰/۷۰۰	-	۰/۹۰

* مقیاس گویه‌ها: ۰=هیچ، ۱-خیلی کم، ۲=کم، ۳=متوسط، ۴-زیاد، ۵=خیلی زیاد

براساس نتایج ارائه شده در جدول (۲)، مشاهده می‌شود که در بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، مؤلفه انسجام اجتماعی (با میانگین ۳/۱۳) رتبه اول و مؤلفه شبکه‌های اجتماعی (با میانگین ۱/۴۶) رتبه آخر را به خود اختصاص داد. همچنین، نتایج این جدول بیانگر این است که میانگین نمره مؤلفه‌های ارزش‌های اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و تبادل دانش و اطلاعات از متوسط (۲/۵) بالاتر و میانگین نمره مؤلفه‌های ارتباطات اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی از نمره متوسط (۲/۵) پایین‌تر است. به طور کلی، نتایج ارائه شده در جدول (۲)، بیانگر این است که سرمایه اجتماعی (با میانگین نمره ۲/۴۴) دانشجویان مورد مطالعه از نمره میانگین (۲/۵) پایین‌تر است، بنابر این، می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست.

وضعیت پیشرفت تحصیلی دانشجویان

همان‌گونه که در روش تحقیق نیز گفته شد، به منظور بررسی پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه از میانگین نمرات سال اول تا سوم تحصیلی دانشجویان استفاده شد. بدین صورت که میانگین نمرات سال اول تا سوم آنها محاسبه گردید که این میانگین به عنوان پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه در نظر گرفته شد. براساس یافته‌ها، میانگین پیشرفت تحصیلی (معدل) دانشجویان مورد مطالعه ۱۵/۶۷ با انحراف معیار ۱/۴۱ نمره بود و پیشرفت تحصیلی آنان در دامنه ۱۲/۲۱ تا ۱۹/۷۵ قرار داشت. علاوه بر این، به منظور طبقه‌بندی پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه، پیشرفت تحصیلی (معدل) آنها به سه طبقه کمتر از ۱۴، بین ۱۴ تا ۱۷ و بالاتر از ۱۷ تقسیم شد و به ترتیب به عنوان پیشرفت تحصیلی ضعیف، متوسط و عالی در نظر گرفته شدند. همان‌طور که مشاهده می‌شود نتایج ارائه شده در جدول (۳)، بیانگر این است که اکثر (۶۶/۲ درصد) دانشجویان مورد مطالعه در طبقه پیشرفت تحصیلی متوسط (۱۷-۱۴ نمره) قرار گرفته‌اند. این در حالی است که فقط ۲۴ نفر (۱۵/۶ درصد) از آنها در طبقه پیشرفت تحصیلی ضعیف (نمره کمتر از ۱۴) و ۲۸ نفر (۱۸/۲ درصد) از آنها در طبقه پیشرفت تحصیلی عالی (نمره بالاتر از ۱۷) قرار گرفته‌اند.

جدول (۳) گروه‌بندی پاسخگویان براساس پیشرفت تحصیلی آنان

طبقه	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
ضعیف	۲۴	۱۵/۶	۱۵/۶
متوسط	۱۰۲	۶۶/۲	۸۱/۸
عالی	۲۸	۱۸/۲	۱۰۰
جمع	۱۵۴	۱۰۰	-
میانگین: ۱۵/۶۷، انحراف معیار: ۱/۴۱، کمینه: ۱۲/۲۱، بیشینه: ۱۹/۷۵			

مقایسه سرمایه اجتماعی دانشجویان براساس ویژگی‌های فردی آنان

به منظور مقایسه سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه براساس متغیرهای جنسیت و عضویت در انجمن‌های دانشگاه از آزمون (t) مستقل استفاده شد (جدول ۴).

نتایج ارائه شده در جدول شماره (۴)، بیانگر این است که بین سرمایه دانشجویان مورد مطالعه براساس جنسیت آنها تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، به طوری که مقدار آزمون تی (t) برابر با ۱/۰۴ و سطح معنی‌داری (P = ۰/۲۹۸) بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است. بنابراین، فرضیه اول تحقیق رد می‌شود.

این در حالی است که، نتایج ارائه شده در جدول شماره (۴)، بیانگر وجود اختلاف معنادار میان سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه براساس متغیر عضویت در انجمن‌های علمی دانشگاه می‌باشد، به طوری که آزمون تی (t) برابر با ۳/۳۰ و سطح معنی‌داری ($P = 0/001$) کوچک‌تر از ۰/۰۱ است. بر این اساس، با توجه به اینکه میانگین رتبه‌ای سرمایه اجتماعی دانشجویانی که در انجمن‌های دانشگاه عضویت دارند بزرگ‌تر از میانگین رتبه‌ای سرمایه اجتماعی دانشجویانی است که در انجمن‌های دانشگاه عضویت ندارند، می‌توان نتیجه گرفت که دانشجویانی که در انجمن‌های دانشگاه عضویت دارند، نسبت به دانشجویانی که در انجمن‌های دانشگاه عضویت ندارند، سرمایه اجتماعی بیشتری داشتند. بر این اساس، فرضیه دوم تحقیق تأیید می‌شود.

جدول (۴) مقایسه سرمایه اجتماعی پاسخگویان براساس جنسیت و عضویت آنها در انجمن‌های دانشگاه

Sig	t	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	تعداد	مقولات	متغیر مستقل	متغیر وابسته
۰/۲۹۸	۱/۰۴	۰/۷۶	۲/۵۳	۴۷	پسر	جنسیت	سرمایه اجتماعی
		۰/۶۷	۲/۴۰	۱۰۵	دختر		سرمایه اجتماعی
۰/۰۰۱	۳/۳۰**	۰/۶۴	۲/۷۲	۴۰	بله	عضویت در انجمن	سرمایه اجتماعی
		۰/۶۸	۲/۳۰	۹۵	خیر		سرمایه اجتماعی
** معنی‌داری در سطح ۱ درصد							

در این تحقیق به منظور مقایسه سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه براساس رشته تحصیلی آنان از آزمون کروسکال‌والیس استفاده شد (جدول ۵). نتایج ارائه شده در جدول شماره ۵، بیانگر این است که بین سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه براساس رشته تحصیلی آنها اختلاف معنی‌داری وجود ندارد، به طوری که مقدار آزمون کروسکال‌والیس (H) برابر با ۷/۰۶ و سطح معنی‌داری ($P = 0/315$) بزرگ‌تر از ۰/۰۵ است. بنابراین، فرضیه سوم تحقیق رد می‌شود.

جدول (۵) مقایسه سرمایه اجتماعی پاسخگویان براساس رشته تحصیلی آنان

Sig	H	میانگین رتبه‌ای	تعداد	طبقات	متغیر مستقل	متغیر وابسته
۰/۳۱۵	۷/۰۶	۸۵/۶۳	۲۸	ترویج و آموزش کشاورزی	رشته تحصیلی	سرمایه اجتماعی
		۹۲/۱۵	۲۴	زراعت و اصلاح نباتات		
		۷۷/۰۵	۲۱	خاک‌شناسی		
		۶۲/۰۵	۱۹	مکانیک ماشین‌آلات کشاورزی		
		۶۷/۸۱	۲۱	گیاهپزشکی		
		۷۲/۶۰	۲۱	علوم دامی		
		۷۹/۰۳	۲۰	آب		

رابطه سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن با پیشرفت تحصیلی دانشجویان

به منظور بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن با پیشرفت تحصیلی در میان دانشجویان مورد مطالعه از تحلیل همبستگی پیرسون استفاده شد (جدول ۶).

نتایج ارائه شده در جدول (۶)، بیانگر این است که رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح $(P = 0/000)$ یک درصد بین سرمایه اجتماعی و تمام مؤلفه‌های آن با پیشرفت تحصیلی در میان دانشجویان مورد مطالعه وجود دارد و همان‌گونه که مشاهده می‌شود مؤلفه تبادل دانش و اطلاعات بیشترین همبستگی

$(r = 0/557)$ ، و مؤلفه اعتماد اجتماعی کمترین همبستگی $(r = 0/391)$ ، را با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه دارند. علاوه بر این، نتایج این جدول حاکی از آن است که به‌طور کلی سرمایه اجتماعی همبستگی $(r = 0/726)$ ، مثبت و معنادار بالایی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه دارد. بنابر این، فرضیه چهارم تحقیق تأیید می‌شود.

جدول (۶) رابطه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی پاسخگویان

پیشرفت تحصیلی		مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی
سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی	
۰/۰۰۰	۰/۴۴۷**	- ارزش‌های اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۹۱**	- اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۴۲۸**	- شبکه‌های اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۵۴۸**	- انسجام اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۵۲۶**	- مشارکت اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۵۵۷**	- تبادل دانش و اطلاعات
۰/۰۰۰	۰/۴۴۰**	- ارتباطات اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۷۲۶**	- سرمایه اجتماعی (کلی)

** معنی‌داری در سطح ۱ درصد

بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان

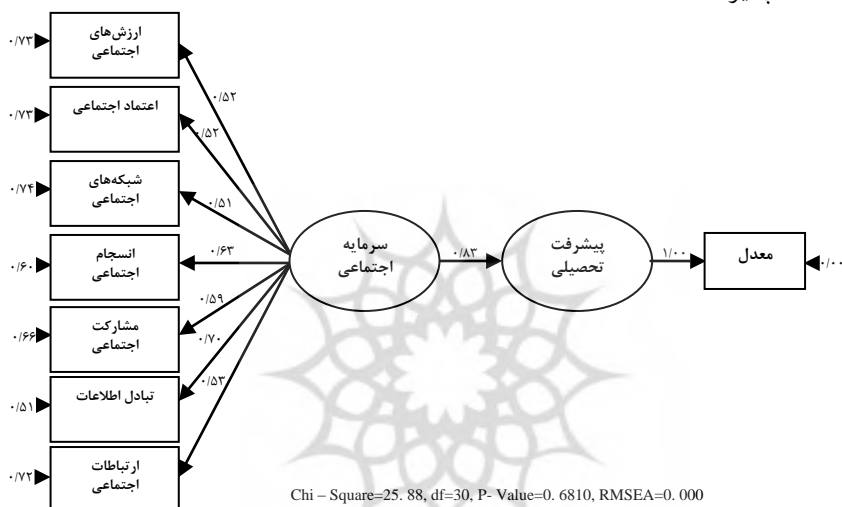
به منظور بررسی چارچوب مفهومی تحقیق (شکل ۱) و آزمون فرضیه پنجم تحقیق از تحلیل مسیر با استفاده از نرم‌افزار لیزرل (مدل‌سازی معادلات ساختاری) استفاده شد. برای این منظور لازم است که ابتدا به ارزیابی مدل اندازه‌گیری تحقیق بپردازیم. در این پژوهش برای ارزیابی مدل اندازه‌گیری از شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری که در دآوری نتایج مبنا قرار می‌گیرند، بهره گرفته شد. این شاخص‌ها شامل آماره کای اسکوئر (X^2)، درجه آزادی (df)، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، شاخص نرم‌شده برازندگی (NFI)، شاخص نرم‌نشده برازندگی (NNFI)، شاخص برازندگی (GFI)، شاخص تعدیل برازندگی (AGFI)، شاخص برازندگی فزاینده (IFI)، شاخص جذر برآورد خطای تقریب (RMSEA) و شاخص میانگین مجذور پس‌مانده‌ها (RMR) بودند که مقدار کمینه مورد قبول برای هر کدام از این شاخص‌ها در جدول شماره ۷ ارائه شده است (مارکلند، ۲۰۰۶؛ ناصرالدین، ۲۰۰۹؛ گیفین و همکاران، ۲۰۰۰) با توجه به نتایج ارائه شده در جدول (۷)، می‌توان گفت که داده‌ها با مدل منطبق هستند و شاخص‌های ارائه شده، نشان‌دهنده این موضوع است که در مجموع مدل ارائه شده مدل مناسبی است.

جدول (۷) شاخص‌های برازش مدل پژوهش

شاخص	معیار قابل قبول	نتایج در این پژوهش
X^2/df	≤ 3	۰/۸۶۲
NFI	≥ 0.90	۰/۹۸
NNFI	≥ 0.90	۱/۰۰
CFI	≥ 0.90	۱/۰۰
GFI	≥ 0.90	۰/۹۷
AGFI	≥ 0.90	۰/۹۴
IFI	≥ 0.90	۱/۰۰
RMR	≤ 0.05	۰/۰۳۶
RMSER	≤ 0.08	۰/۰۰۰

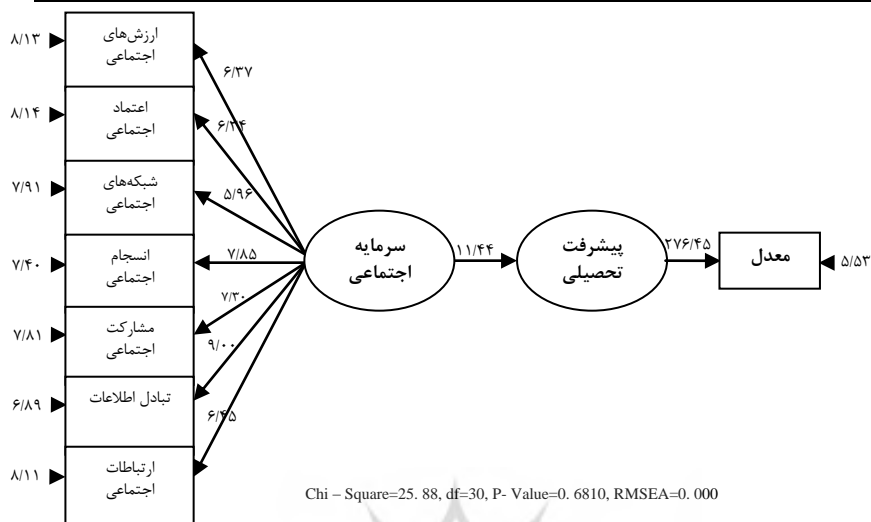
علاوه بر این، به منظور آزمون چارچوب مفهومی (شکل ۱) و فرضیه پنجم تحقیق، لازم بود از صحت مدل‌های اندازه‌گیری متغیر برون‌زا و متغیر درون‌زا اطمینان حاصل شود که برای این منظور از مدل مسیر در حالت معنی‌داری استفاده می‌شود (شکل ۳). در حالت

معنی‌داری مدل، چنانچه قدر مطلق عدد معنی‌داری کمتر از $1/96$ باشد، رابطه یا اثر، معنی‌دار نیست. همان‌گونه که مشاهده می‌شود شکل شماره ۳، نشان‌دهنده این است که بارهای عاملی مسیر متغیرهای نهفته و آشکار و همچنین، بار عاملی مسیر سرمایه اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه بزرگ‌تر از $1/96$ می‌باشند، بنابر این، مدل مسیر ارائه شده معنی‌دار است و امکان آزمون چارچوب مفهومی (شکل ۱) و فرضیه پنجم تحقیق، امکان‌پذیر است.

شکل (۲) مدل مسیر با نمایش بارهای استاندارد شده

بر این اساس، با توجه به شاخص‌های برازش مدل و مدل مسیر در حالت معنی‌داری می‌توان اظهار کرد که مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای برونزا و درونزای تحقیق از برازش و اطمینان بالایی برخوردارند. بنابر این، مدل مفهومی تحقیق تأیید می‌شود و براساس نتایج مدل‌های مسیر در حالت استاندارد و معنی‌داری که در جدول (۸) آمده است، مشاهده می‌شود که سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه دارد ($t = 11/44$, $\gamma = 0/83$). همان‌طور که مشاهده می‌شود مقدار t بزرگ‌تر از $1/96$ است که این امر نشان‌دهنده معنی‌دار بودن تأثیر سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی در میان دانشجویان مورد مطالعه است. همچنین، ضریب مسیر (۷) بین سرمایه اجتماعی و پیشرفت تحصیلی برابر با ۸۳ درصد است. این بدان معناست که به ازای هر واحد تغییر در متغیر مستقل «سرمایه اجتماعی»، انحراف معیار متغیر وابسته «پیشرفت تحصیلی» ۸۳ درصد تغییر خواهد نمود.

شکل (۳) مدل مسیر در حالت معنی‌داری

جدول (۸) اثر سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی به همراه معنی‌داری آن

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب مسیر استاندارد شده	انحراف استاندارد	t	sig	R ²
پیشرفت تحصیلی	سرمایه اجتماعی	۰/۸۳	۰/۳۱	۱۱/۴۴**	۰/۰۰۰	۰/۶۹

Academic performance/Academic Achievement= 0.83 social capital, Error var. = 0.31, R²= 0.69

در نهایت، براساس نتایج ارائه شده در جدول شماره ۸، مشخص می‌شود که ضریب تبیین (R^2) برابر با ۶۹ درصد است. به عبارت دیگر ۶۹ درصد از تغییرات واریانس متغیر وابسته تحقیق (پیشرفت تحصیلی) توسط متغیر مستقل تحقیق (سرمایه اجتماعی) تبیین می‌شود و درصد باقی‌مانده ناشی از خطای اندازه‌گیری است. بنابراین، فرضیه پنجم تحقیق تأیید می‌شود.

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پیشرفت تحصیلی فراگیران یکی از مهم‌ترین اهدافی است که هر نظام آموزشی برای رسیدن به آن تلاش می‌کند. نتایج پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده است حاکی از آن است که عوامل فراوانی در پیشرفت تحصیلی فراگیران تأثیرگذارند که از

آن جمله می‌توان به سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی اشاره کرد. در این میان، جامعه علمی به صورت فزاینده‌ای از نقش و تأثیر سرمایه اجتماعی در فرآیند توسعه، آگاه‌تر شده و نسبت به آن ابراز علاقه نموده‌اند. همچنین، بیشتر محققان حوزه آموزش بر ضرورت به رسمیت شناختن سرمایه اجتماعی در نظام‌های آموزشی و نقش آن در پیشرفت تحصیلی فراگیران تأکید کرده‌اند. براساس دیدگاه آنان، توسعه سرمایه اجتماعی فراگیران که در نظام‌های آموزشی شکل می‌گیرد، موفقیت آموزشی آنها را به شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد و در نتیجه رفتار فراگیران را توسعه می‌دهد. در همین راستا، تحقیقات اخیر نیز نشان داده‌اند که حدود هفتاد درصد یادگیری در نظام‌های آموزشی از راه ارتباطات و تعامل‌های غیررسمی روی می‌دهد. بر این اساس با توجه به نقش مؤثر سرمایه اجتماعی در پیشرفت تحصیلی فراگیران نظام‌های آموزشی و با توجه به این مسئله که در سال‌های اخیر شاهد افت تحصیلی دانشجویان رشته‌های کشاورزی در نظام آموزش عالی ایران بوده‌ایم، تحقیق حاضر، به منظور بررسی نقش سرمایه اجتماعی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته‌های کشاورزی طراحی و اجرا گردید که نتایج زیر را در پی داشت.

نتایج آمار توصیفی نشان داد که سطح سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه در حد مطلوبی نیست، به طوری که میانگین نمره سرمایه اجتماعی آنان از میانگین متوسط نمره سرمایه اجتماعی پایین‌تر بود. همچنین، نتایج تحقیق نشان داد که در بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، مؤلفه انسجام اجتماعی اولویت اول و مؤلفه شبکه‌های اجتماعی اولویت آخر را در بین دانشجویان مورد مطالعه به خود اختصاص دادند. در این باره می‌توان گفت از آنجایی که در حال حاضر یکی از سیاست‌های نظام آموزش عالی بومی گزینی است در نتیجه بیشترین درصد پذیرش دانشجو در هر دانشگاه از دانشجویان بومی و مناطق اطراف می‌باشد که دارای تشابهات فرهنگی و منطقه‌ای زیادی می‌باشند، لذا این سیاست‌ها انسجام و همسان‌سازی در میان دانشجویان را بیشتر می‌کند. علاوه بر این، یافته‌های تحقیق نشان داد که پیشرفت تحصیلی اکثر دانشجویان مورد مطالعه در حد متوسط است. بنابر این، توجه به عواملی که در پیشرفت تحصیلی دانشجویان رشته‌های کشاورزی تأثیرگذارند، ضرورت و اهمیت دارد تا بر اساس آن در جهت ارتقای پیشرفت تحصیلی دانشجویان اقدام شود.

نتایج آزمون مقایسه میانگین‌ها نشان داد که بین سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه بر اساس جنسیت و رشته تحصیلی آنان اختلاف معنی‌داری وجود ندارد. اما

بین سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه، بر اساس عضویت آنان در انجمن‌های دانشگاه اختلاف معنی‌داری وجود دارد، به طوری که دانشجویانی که در انجمن‌های دانشگاه عضویت دارند نسبت به دانشجویانی که در انجمن‌های دانشگاه عضویت ندارند، میانگین نمره سرمایه اجتماعی بالاتری داشتند. بنابر این، می‌توان اظهار کرد که عضویت و مشارکت دانشجویان در انجمن‌های دانشجویی و علمی موجود در دانشگاه باعث افزایش سرمایه اجتماعی آنها می‌شود.

همچنین، نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که بین مؤلفه ارزش‌های اجتماعی دانشجویان با پیشرفت تحصیلی آنان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. در تفسیر این یافته می‌توان اظهار کرد که هرچه دانشجویان نسبت به با ارزش بودن خود در اجتماع و دانشگاه درک و نگرش مثبت‌تری داشته باشند، تلاش بیشتری در جهت رسیدن به اهداف خود خواهند نمود و در نتیجه پیشرفت تحصیلی آنان نیز بیشتر می‌شود. علاوه بر این، دیگر یافته‌های تحقیق بیانگر وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین مؤلفه اعتماد اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه بود. بر این اساس، می‌توان اظهار کرد که هرچه دانشجویان نسبت به یکدیگر، جامعه و خانواده اعتماد بیشتری داشته باشند، پیشرفت تحصیلی بالاتری خواهند داشت. همچنین، نتایج تحقیق نشان داد که بین مؤلفه شبکه‌های اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه رابطه مثبت و معنی‌داری وجود داشت. بدین معنی که هر چه دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی از قبیل انجمن‌های علمی و دانشجویی موجود در دانشگاه عضویت و همکاری بیشتری داشتند، به دلیل تبادل اطلاعات و تجربیات و نیز منابع اطلاعاتی پیشرفت تحصیلی بالاتری داشتند. یافته‌های پژوهش همچنین از وجود رابطه مثبت و معنی‌دار میان مؤلفه انسجام اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه حکایت داشت. در تفسیر این یافته می‌توان اظهار کرد که هر چه دانشجویان در گروه‌های کاری و کلاس درس از همبستگی و انسجام بیشتری برخوردار بودند، یعنی توافق جمعی و گروهی بیشتری نسبت به امور مختلف داشتند، در جهت رسیدن به اهداف آموزشی تلاش بیشتری خواهند نمود که به تبع آن پیشرفت تحصیلی آنان نیز ارتقا می‌یابد.

دیگر یافته‌های تحقیق، بیانگر وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین مؤلفه مشارکت اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه بود. این بدان معناست که هر چه دانشجویان در برنامه‌ها و فعالیت‌های دانشگاه مشارکت بیشتری داشته باشند، پیشرفت

تحصیلی آنان نیز ارتقا می‌یابد. نتایج مطالعه حاضر، از وجود رابطه مثبت و معنادار بین مولفه تبادل دانش و اطلاعات با پیشرفت تحصیلی دانشجویان حکایت دارد. در تفسیر این یافته می‌توان چنین استدلال نمود که هر چه دانشجویان اطلاعات، دانش و مطالب درسی را بیشتر بین خود رد و بدل نمایند و در جهت کمک کردن علمی به همدیگر تلاش نمایند، پیشرفت تحصیلی آنان نیز ارتقا می‌یابد. همچنین، نتایج پژوهش نشان داد که بین مولفه ارتباطات اجتماعی دانشجویان با پیشرفت تحصیلی آنان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر، هرچه دانشجویان در کلاس درس و برنامه‌های درسی مشارکت و تعاملات بیشتری داشته باشند، پیشرفت تحصیلی آنان نیز بیشتر خواهد بود. به‌طور کلی نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که بین سرمایه اجتماعی دانشجویان مورد مطالعه و پیشرفت تحصیلی آن رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. لذا می‌توان گفت که با افزایش و یا کاهش سرمایه اجتماعی دانشجویان، پیشرفت تحصیلی آن نیز افزایش یا کاهش می‌یابد. بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که سرمایه اجتماعی دانشجویان عامل مهمی در دستیابی بهتر دانشجویان به اهداف آموزشی و در نتیجه ارتقای پیشرفت تحصیلی آنان محسوب می‌شود. بنابر این، توجه به سرمایه اجتماعی در جهت دستیابی دانشجویان به اهداف آموزشی و ارتقای پیشرفت تحصیلی آنان، که در سال‌های اخیر شاهد افت آن بوده‌ایم، ضرورت دارد. نتایج مطالعات؛ کاربونارو، (۱۹۹۸)، دی‌گراف و همکاران، (۲۰۰۰)، راجرز، (۲۰۰۳)، کیم و اسپنیدر، (۲۰۰۵)، باسانی، (۲۰۰۶)، نری و ویلی، (۲۰۰۸)، انگ، (۲۰۰۹)، هونگ، (۲۰۰۹)، پرادو، (۲۰۰۹)، عبدالمالکی، (۱۳۸۸) و پیشقدم و ذبیحی، (۲۰۱۱) بیانگر ارتباط مثبت و معنی‌دار سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن با پیشرفت تحصیلی دانشجویان می‌باشد و از این یافته حمایت می‌کنند. اما نتایج تحقیقات کاربونارو، (۱۹۹۸) و راجرز، (۲۰۰۳) که به ترتیب بیانگر این است که مؤلفه‌های ارتباطات اجتماعی و شبکه‌های ارتباطی بیشترین ضریب همبستگی را با پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارند با نتایج تحقیق حاضر مبنی بر اینکه مؤلفه تبادل دانش و اطلاعات بیشترین ضریب همبستگی را با پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه دارد، مطابقت ندارد. این اختلاف ممکن است به دلیل خطای حاصل از ابزارهای اندازه‌گیری متفاوت یا جامعه آماری مختلف با ویژگی‌های اجتماعی متنوع باشد. البته به نظر می‌آید یافته مطالعه حاضر مبنی بر اینکه مؤلفه تبادل دانش و اطلاعات بیشترین ضریب همبستگی را با پیشرفت تحصیلی دانشجویان دارد، منطقی و قابل قبول‌تر باشد. چرا که وقتی دانشجویان اطلاعات علمی و درسی را بین خود رد و بدل نمایند، احتمال بیشتری وجود دارد که پیشرفت تحصیلی آنان افزایش یابد.

نتایج بخش تحلیل مسیر با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری، برازش و اعتبار مدل مفهومی تحقیق را در بین دانشجویان مورد مطالعه تأیید نمود. همچنین، نتایج تحلیل مسیر نشان داد که سرمایه اجتماعی با ضریب مسیر ۸۳ درصد تأثیر مثبت و معنی‌داری بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه داشته است. علاوه بر این، در مدل تحلیل مسیر، ضریب تبیین برابر با ۶۹ درصد بود. لذا می‌توان نتیجه گرفت که ۶۹ درصد از تغییرات واریانس پیشرفت تحصیلی دانشجویان مورد مطالعه توسط متغیر سرمایه اجتماعی تبیین می‌شود. بنابر این، می‌توان اظهار کرد که سرمایه اجتماعی دانشجویان عامل مؤثری در پیشرفت تحصیلی آنان محسوب می‌شود. این یافته با نتایج تحقیقات اسرئیل و همکاران، (۲۰۰۱)، رابرت، (۲۰۰۳)، پونگ و همکاران، (۲۰۰۵)، آنه‌ماری، (۲۰۰۹)، عبدالمالکی، (۱۳۸۸)، حقیقتیان، (۲۰۱۰) و پیشقدم و ذبیحی، (۲۰۱۱) که بیانگر تأثیر مثبت و معنی‌دار سرمایه اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان است، هم‌خوانی دارد.

بر این اساس با توجه به نتایج حاصل از تحقیق حاضر، می‌توان گفت سرمایه اجتماعی دانشجویان نظام آموزش عالی کشاورزی ایران نقش مهم و مؤثری در پیشرفت تحصیلی آنان دارد. لذا، توجه به توسعه سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن در بین دانشجویان نظام آموزش عالی کشاورزی ضرورت و اهمیت دارد. بر این اساس، بر برنامه‌ریزان، مدیران و آموزشگران نظام آموزش عالی کشاورزی است که در جهت بهبود و توسعه سرمایه اجتماعی دانشجویان نظام آموزش عالی کشاورزی که در نهایت منجر به ارتقای موفقیت‌های آموزشی و پیشرفت تحصیلی آنها می‌شود، اقدام نمایند. در این راستا، به منظور بهبود و توسعه سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان نظام آموزش عالی کشاورزی، موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱- در جهت تأسیس انجمن‌های علمی و دانشجویی در دانشکده‌های کشاورزی اقدام و دانشجویان را به عضویت و مشارکت در این‌گونه انجمن‌ها تشویق و ترغیب نمایند؛

۲- با لحاظ کردن مواردی مانند؛ فعالیت‌های جمعی و کار گروهی در برنامه‌های آموزشی و واحدهای درسی نظام آموزش عالی کشاورزی و تشویق دانشجویان به تبادل دانش و اطلاعات با همدیگر و یادگیری مشارکتی، در جهت تقویت سرمایه اجتماعی دانشجویان اقدام نمایند؛

۳- با به‌کارگیری روش‌های تدریس گروهی، از جمله طوفان اندیشه و بحث‌های گروهی در کلاس درس و فراهم‌سازی جوّ و فرهنگ تدریس و یادگیری گروهی در کلاس درس، دانشجویان را به مشارکت در برنامه‌های آموزشی و درسی در کلاس درس تشویق و ترغیب نمایند؛

۴- در جهت فراهم‌سازی زمینه گسترش شبکه‌های ارتباطی دانشجویان با یکدیگر، دانشجویان با آموزشگران و کارکنان دانشگاه از راه ارتباطات تلفنی، چهره به چهره و الکترونیکی، اقدام نمایند.

منابع

- ابدی، ب. و زمانی، غ. (۱۳۸۸). عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان کشاورزی: مورد مطالعه دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۵، شماره ۲، صص: ۴۴-۳۱.
- الوانی، س. م. و نقوی، س. م. (۱۳۸۱). سرمایه اجتماعی: مفاهیم و نظریه‌ها. فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۳۳، و ۳۴، صص: ۲۶-۳.
- حجازی، ی. (۱۳۸۵). عوامل مؤثر در بهبود گزینش دانشجویان کشاورزی. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۲، شماره ۱، ۵۴-۴۱.
- حجازی، ی. و امیدی نجف آبادی، م. (۱۳۸۵). عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان کشاورزی. مجله علوم کشاورزی ایران، ۱۰ (۳): ۲۰۱۴-۲۰۵.
- عبدالملکی، ج. (۱۳۸۸). بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه اول مقطع متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- هومن، ح. (۱۳۸۸). مدل‌یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل. چاپ سوم، تهران: سمت.
- Anne-Marie, N. (2009). Modeling the effects of diversity experiences and multiple capitals on Latina/o colleges students' academic self-confidence. *Journal of Hispanic higher educational*, 8 (2): 179- 196.
- Bankston, C. L. (2004). Social capital, cultural values, immigration, and academic achievement: The host country context and contradictory consequences. *Social. Educ.*, 77 (2): 176-179 .
- Bassani, C. (2006). A test of social capital theory outside of the American context: Family and school social capital and youths' math scores in Canada, Japan, and the United States. *International Journal of Educational Research*, 45 (6), 380-403.
- Carbonaro, W. (1998). A little help from my friend's parents: Intergenerational closure and educational outcomes. *Sociology of education*, 71 (4): 295-313.

- De Graaf, N. D., De Graaf, P. M., & Kraaykamp, G. (2000). Parental cultural capital and educational attainment in the Netherlands: A refinement of the cultural capital perspective. *Sociology of Education*, 73 (2), 92-111.
- Eng, S. (2009). Social capital and academic achievement among children in Cambodia: A close look at family. Ph. D. thesis, Texas Tech University .
- Etchevery, E. Clifton, L, & Roberts, W. (2001). Social capital and educational attainment: A study of undergraduates in faculty of education, the Alberta journal of educational research, 47 (1): 24-39.
- Felder, R, & Brent, R. (2005). Understanding student differences. *Journal of Engineering Education*, 94 (1): 57-72.
- Field, J. (2003). Civic engagement and lifelong learning: Survey findings on social capital and attitudes towards learning. *Stud. Educ. Adults*, 35 (2): 142-156 .
- Garton, B. L, & Dyer, J. E. (2002). The academic performance and retention of college of agriculture students. *Journal of agricultural education*, 43 (1): 46-56.
- Gefen, D, Straub, D. W, & Boudreau, M. (2000). Structural equation modeling and regression: Guide lines for research practice. *Communications of Association for information systems*, 4 (7): 1- 78.
- Hadzima, J. (2005). Success is no day each beach: Know uour personal goals before beginning a business. *Boston business Journal*, 31 (25), <http://web.mit.edu/e-club/hadzima/pdf/success-is-no-day-at-the-beach.pdf>
- Haghghatian, M. (2010). The Effects of Family Social Capital on Student's School Achievements in Isfahan High Schools. *Journal of Applied Sociology*, 39 (3): 21- 32.
- Haveman, Robert, Barbara Wolfe, and James Spaulding (1991). "Childhood Events and Circumstances Influencing High school Completion" *Demography*. V28, no. 1, pp. 133-158 .
- Hang, M. J. (2009). Family Relations & Human Development/ Family Economics & Resource Management Biennial. *Journal of the FRHD and FERM Divisions*. http://hec.osu.edu/people/shanna/ferm/contents_2001.htm
- Hedjazi, Y, & Nagvi, S. M. M. (2006). Factors affecting students' performance. *Bangladesh Journal of Sociology*, 3 (1): 1- 10.

- Hedjazi, Y, Iravani, H, & Mansoorfar, K. (2003). An Evaluation of the Study Status of University of Tehran's Agricultural Students along with an Assessment of the Role of Admission Requirements on Their Overall Curricular Success. *Iranian. J. Agric. Sci*, 34 (3): 559-569.
- Heyneman, S. (2003). Defining the influence of education on social cohesion. *Int. J. Educ. Policy Res. Pract.*, 3 (4): 73-97 .
- Israel, G. D., Beaulieu, L. J., & Hartless, G. (2001). The influence of family and community social capital on educational achievement. *Rural Sociology*, 66 (1): 43-68.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610 .
- Kim, D. H., & Schneider, B. (2005). Social capital in action: Alignment of parental support in adolescents' transition to postsecondary education. *Social Forces*, 84 (2): 1181-1206.
- Kawachi, I. (2001). Social capital for health and human development. *The society for international development*, 44 (1): 31- 35.
- Markland, D. (2006). Latent variable modeling: An introduction confirmatory factor analysis and structural equation modeling. University of Wales, Bangor. From <http://www.bangor.ac.uk/00pes004/resmeth/Lisrel/Lisrel.htm>, (15-jun-2007) .
- Nasurdin, A. M, Ahmad, N. H, Lin, C. E. (2009). Examining a Model of Entrepreneurial Intention Among Malaysians Using SEM Procedure. *European Journal of Scientific Research*, Vol. 33, No. 2, pp. 365-373 .
- Neri, F. V, & Ville, S. (2008). Social Capital Renewal and the Academic Performance of International Students in Australia. *Journal of Socio-Economics*, 37 (4), 1515-1538 .
- Prado, J. M. (2009). Comparing educational trajectories of two Chinese students and one Latina student, a social capital approach. *The High School Journal*, 92 (2): 14-27.
- Pishghadam, R. & Zabihi, R. (2011). Parental Education and Social and Cultural Capital in Academic Achievement. *International Journal of English Linguistics*, 1 (2): 50- 57 .
- Pong, S., Hao, L. and Gardner, E. (2005). The Roles of Parenting Styles and Social Capital in the School Performance of Immigrant Asian and Hispanic Adolescents. *Social Science Quarterly*, 86 (4), 928-50 .

- Putnam, R. D. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social capital" journal of Democracy. (1) pp. 65-78 .
- Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster .
- Roger, D. G. (2003). Relational networks, social trust and norms: A social capital perspective on student's chances of academic success. Educational evaluation and policy analysis, 25 (1): 59-74 .
- Robert, P. (2003). Social capital and educational achievement: The PISA 2000 results. Budapest: Hungarian Ministry of Education and the Center for Educational Research and Innovation, OECD
- Schlee, B. M., Mullis, A. K., & Shriner, M. (2009). Parents social and resource capital: Predictors of academic achievement during early childhood. Children and Youth Services Review, 31,227-234 .
- Samie, Zh. (2000). Cultural, social and economic capital effects on children's employment and educational success. M. sc. thesis, AlzahraUniversity. Online available at: <http://dbase.irandoc.ac.ir/00262/00262166.htm>
- Sharepour, M (2005). Social capital and education. In proceeding of doctor Kardan. Tehran. Samt publication .
- Tramonte, L., & Willms, J. D. (2010). Cultural capital and its effects on education outcomes. Economics of Education Review, 29 (2): 200-213.
- Vilanova & Josa. (2003). Social capital as a Managerial Phenomenon. Department of Industrial Engineering & Management, Tampere University of Technology .
- ZakerSalehi, KH. (2009). Paradox of social capital in Iranian graduates: The relationship between higher education and social capital in Iran. Iranian Journal of Engineering Education, 10 (40): 25- 51.